

Läraryrket

Examensarbete

Hösten 2004

Förskollärares yrkesroll

Handledare:

Laila Gustavsson

Författare:

Hanna Bengtsson

Anna Karlsson

Förskollärarens yrkesroll

Abstract

Förskolläraryrket är ett mångfacetterat praktiskt yrke och därför vill vi se hur verksamma förskollärare uppfattar sin yrkesroll samt vad de anser att de har för ansvar och arbetsuppgifter. Studien har gjorts på två olika förskolor, på en ”traditionell” förskola och på en uteförskola. Uppsatsens problemprecisering är vad förskollärare anser att deras yrke innebär; vilka ansvarsuppgifter de anser sig ha i arbetet samt att ta reda på varför det är svårt för förskollärarna att beskriva sitt yrke. För att söka svar på vår problemprecisering använde vi en kvalitativ metod, där vi genomförde intervjuer med nio verksamma förskollärare. Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) har också fått ge sin syn på förskollärarens yrkesroll, samt rollindelningen; vårdar-, service- och lärarrollen och teorin om tyst kunskap.

Ämnesord: förskollärare, yrkesroll, tyst kunskap, vårdarroll, service- och lärarroll, läroplanen för förskolan (Lpfö 98), förskolan, professionalism.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund.....	4
1.1 Syfte	4
1.2 Uppsatsens disposition	4
2. Litteraturgenomgång	5
2.1 Teoretiska utgångspunkter	5
2.2 Förskolläraryrollen i ett historiskt perspektiv	6
2.3 Förskollärarens yrkesroll.....	8
2.3.1 Förskollärare - en mångfacetterad yrkesroll.....	8
2.3.2 Förskollärarens eventuella professionalitet.....	11
2.4 Yrkesrollen enligt läroplanen för förskolan	12
2.5 Slutsats och problemprecisering.....	13
3. Empiridel.....	14
3.1 Metodbeskrivning.....	14
3.2 Urval av respondenter	14
3.3 Metodkritik.....	14
3.4 Etiska aspekter.....	15
3.5 Uppläggning och genomförande	16
3.5.1 Bearbetning av intervjumaterialet	16
4. Resultat och analys.....	17
4.1 Förskollärarens tre sammansatta roller	17
4.1.1 Vårdarrollen	18
4.1.2 Servicerollen.....	19
4.1.3 Lärarrollen.....	19
5. Diskussion	22
5.1 Avslutning	26
6. Sammanfattning	29
Källförteckning.....	30
Bilaga	32

1. Inledning och bakgrund

Vi är två studenter som har utbildat oss till förskollärare på Högskolan i Kristianstad. Vi har under utbildningens gång märkt att man i debatter och i olika artiklar haft svårt att förklara vad det innebär att arbeta som förskollärare. Detta resulterar, som vi ser det, i att personer utanför barnomsorgen talar om yrket i termer av att ”det är väl bara att leka med barnen”. Vi har samtidigt under åren på Högskolan själva fått en bild av ett mycket mångfacetterat yrke och vi undrar vad det är som gör att yrket är svårt att beskriva. Även Wallskog (1999) anser att det är svårt att hitta en entydig och klar definition av förskollärarens yrkesroll. För att försöka få svar på denna fråga har vi valt att undersöka hur verksamma förskollärare själv beskriver sitt yrke. Vi har använt oss av kvalitativa intervjuer som enligt Jensen Kjaer (1995) är en lämplig undersökningsmetod för att förstå hur en målgrupp resonerar kring ett ämne. Vi har försökt förklara våra resultat utifrån Wallskog (1999) som gör en uppdelning av yrket i tre olika roller, vårdarrollen, servicerollen och lärarrollen. Hon anser att dessa beskriver yrkets innebörd. Vi har också valt att gå tillbaka i historien för att få en bild av hur förskolläraryrket har vuxit fram, samt för att försöka förstå varför det verkar svårt att definiera förskollärarens yrkesroll. För att avgränsa arbetet har vi valt att endast intervjua förskollärare som arbetar med barn i åldern 1-5 år, och alltså inte ta upp något om det arbete som bedrivs i 6-årsverksamhet/förskoleklass. I arbetet använder vi orden *förskollärare*, *lärare* och *pedagog* som synonymer. Ordet *personal* står för alla som arbetar inom förskolan, det vill säga förskollärarna och barnskötarna.

1.1 Syfte

Syftet med vår undersökning är att undersöka hur verksamma förskollärare uppfattar sin yrkesroll, samt hur de beskriver sitt yrke.

1.2 Uppsatsens disposition

I nästa kapitel gör vi en litteraturöversikt över vårt problemområde och tar upp våra teoretiska utgångspunkter, samt uppsatsens problemprecisering. Kapitel 3, empiridelen, innehåller vår metodbeskrivning, urval av intervjupersoner, metodkritik, genomförande och etiska aspekter. I kapitel 4 redovisas undersökningens resultat och analys. Vi avslutar uppsatsen i kapitel 5 med en diskussion, en avslutning och en sammanfattning.

2. Litteraturgenomgång

I det här kapitlet utgår vi ifrån litteratur och vetenskapliga artiklar som handlar om vårt ämnesområde.

2.1 Teoretiska utgångspunkter

Vi har valt att försöka förstå våra resultat utifrån Molander (1993) och hans begrepp tyst kunskap. Detta därför att förskollärare har ett praktiserande yrke, vilket innebär att förskolläraren dagligen praktiserar sin kunskap, på ett ”osynligt” sätt. Hensvold (2003) beskriver förskollärarens pedagogiska arbete med barn och Kihlström (1998) har forskat kring förskolläraryrkets pedagogiska innebörder. Båda refererar till Molander i sin forskning.

Molander (1993) menar att *det tysta* är *det ordlösa* överförandet av kunskaper, d v s att visa genom att göra. Han anser att all kunskap i grunden är tyst. Det är klart att man *kan göra* många saker utan att ha en ”uttömmande beskrivning” av hur man gör och varför man gör något när man gör det – vad som krävs är färdighet, praktisk skicklighet och gott omdöme. Detta är, i grunden, *tyst*.

Ofta förekommer begreppet *tyst kunskap* när det rör lärare och deras arbetssituation. Begreppet används ofta för att benämna en viss del av den praktiska kunskap som lärarna har och som de inte har ”vetenskapliga ord” för att beskriva. Lärarnas praktiska kunskap är svårt att beskriva. Lärarna vet ofta hur något ska göras utan att kunna förklara vad eller hur de vet det. Genom att lyssna på och analysera lärarnas egna berättelser om sin verksamhet kan de utveckla ett språk för sina tankar och sin praktik. När förskollärarnas kompetens i tidigare studier har diskuterats, har den ofta kallats tyst kunskap. Utgångspunkten har då varit inställningen att förskollärarna har svårt att berätta vad de gör. När förskollärarna ska informera andra om sitt arbete, görs detta tydligast om utgångspunkten är relationen mellan innehållet och målet för verksamheten. Därefter berättar man om tillvägagångssättet för att förverkliga målen. Det är inte vanligt att man relaterar lärande till hur inläring och utveckling av personlighet och sociala förmågor sker. Att berätta för andra om sitt arbete utan att anknyta handlingssättet i innehåll och mål måste, för utanförstående, vara svårförståeligt (Kihlström, 1998).

Molander (1993) har fokuserat på tre, som han ser det, huvudbetydelser i diskussioner om yrkeskunskap. Den *första* innebörden av tyst kunskap handlar om *verklighetens outtömlighet* i stället för dess "obeskrivlighet" eller tysta karaktär. Den kunskap som varken kan beskrivas eller uttryckas i ord. Ingen beskrivning eller gestaltning kan på något fullständigt eller uttömmande sätt beskriva till exempel vad en förskollärare kan. Samtidigt är det ändå möjligt att på olika sätt både beskriva och verbalisera till exempel en förskollärares handlingar. Det innebär dock inte att den som läser eller lyssnar kan förstå eller göra efter. Molander anser därför, att det är rimligare att tala om verklighetens outtömlighet än dess tysta karaktär (Hensvold, 2003).

Den *andra* innebörden av kunskapens tysta sida är *det tysta förutsatta* eller *det underförstådda* som till exempel finns hos yrkesgrupper eller hos människor i en kultur. Till stor del handlar den om oreflekterade handlingsvanor och föreställningar, som människor litar på. Ofta lär man sig dessa handlingsvanor utan att någonsin fundera över dem genom att socialiseras in i en gemensam kultur och dess olika verksamheter. Genom uppfostran och konkreta förebilder och avskräckande exempel övar vi oss att handla, tänka och känna samt samtala om såväl kunskap som praktisk kunskapsbildning. Allt detta utgör underförstådda och tysta förutsättningar för att kunna förstå människor och förhållanden i samhället (Hensvold 2003).

Den *tredje* och sista innebörden av tyst kunskap är *det tystade*: det som inte har fått röst eller tillåtits få röst. Det gäller även den som inte kan uttrycka sin kunskap med ett språk som är förankrat i verksamheten. Kravet på artikulering (tydlig uttalande, *vår anm.*) kan också tysta kunskap. Den som får frågor kan känna sig ifrågasatt. Att tiga kan då vara ett led i ett motstånd som motverkar kunskapsöverföring (Hensvold, 2003).

2.2 Förskolläraryrollen i ett historiskt perspektiv

Förskolan i Sverige har funnits i mer än 160 år, i olika former. De allra tidigaste *förskolorna* var småbarnsskolorna. Den första inrättades i Stockholm år 1836 och tre år senare startade man en i Göteborg. Carl af Forsell (1783-1848) var den som förde med sig idéerna från England om småbarnsskolan till Sverige och han fann frågan om lärarnas, det vill säga lärarinnornas, utbildning och kunskaper vara mycket viktiga. Det övergripande ändamålet med småbarnsskolan var att ge omvårdnad och passande uppfostran. Lärarinnan skulle med

kärleksfull och kristlig hand ge barnen moralisk omvårdnad samt ge dem meningsfull fysisk och intellektuell sysselsättning. Det var med andra ord både moraliska, sociala och pedagogiska mål som uttrycktes (Simmons-Christensen, 1997).

Ungefär 20 år senare öppnades den första barnkrubban (år 1854), där ingen pedagogisk målsättning förekom och dess syfte var att ta hand om barnen under mödrarnas arbetstid. Verksamheten framställdes dessutom som den förberedde framtida arbetare åt samhället och gav dem sedlig fostran. De som åtog sig arbetet på barnkrubban var kvinnor som oftast saknade utbildning eller kunskap om barn. Under denna tid ansåg man att kvinnor av natur var lämpligast att ta hand om barn och att detta inte krävde någon speciell utbildning. Verksamheten skulle dessutom vara så billig som möjligt då den var beroende av gåvor och bidrag (Simmons-Christensen, 1997).

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet öppnades de första barnträdgårdarna, även med benämningen kindergarten. Under barnträdgårdarnas första decennier var begreppet *ledarinna* centralt. Genom detta deklarerades att ledarinnan inte skulle vara som en lärarinna, vilken utifrån skolans ”disciplin” drillade och fyllde barnen med kunskaper. Hon skulle snarare vara som en god mor, vilken vårdade, utvecklade och ledde barnet. Ledarinnan skulle emellertid inte konkurrera med modern utan snarare utgöra en rådgivare och ledarinna även för henne (Vallberg Roth, 2002).

I början av 1900-talet kom den första kursen för barnträdgårdsledarinnor, så kallat seminarium. Den varade endast i fyra månader och hade Fröbel (1782-1852) som utgångspunkt, parallellt med praktik i barnträdgården. Det främsta syftet med denna undervisningsmetod av förskolebarn var att ta vara på barnens verksamhetsbegär och genom lek och aktivitet leda dem till utveckling. Ett par år senare utökades kursen till en ettårig utbildning som skulle leda till behörighet som barnträdgårdsledarinna. Därmed hade det första seminariet i vårt land startat, och lagt grund för dagens högskole- och universitetsutbildning av förskollärare. 1955 ändrades yrkesbeteckningen från barnträdgårds/kindergartenledarinna till förskollärare (Simmons-Christensen, 1997).

I ”Pedagogiskt program för förskolan” (Socialstyrelsen 1987) rekommenderades att förskoleverksamhet skulle ledas av förskolepedagogiskt utbildad personal med såväl teoretisk som praktisk kompetens. De skulle ha kunskap om barns utveckling, vara förtrogna med

planering, genomförande och utvärdering av verksamheten utifrån kunskaper om barnen i barngruppen och deras uppväxtfamilj.

2.3 Förskollärarens yrkesroll

I detta avsnitt beskriver vi hur förskollärarens yrkesroll definieras i litteraturen idag och vad de anses ha för ansvar och arbetsuppgifter.

2.3.1 Förskollärare - en mångfacetterad yrkesroll

Wallskog (1999) anser att det är svårt att hitta en entydig och klar definition av förskollärarens yrkesroll. Svårigheten att lägga en fast ram för yrkesrollen medför både för- och nackdelar. Fördelarna är bland annat att det finns ett stort utrymme att själv utforma sin yrkesroll – det finns ingen ”riksmall” för hur en bra förskollärare ska arbeta. Till nackdelarna hör att yrkesrollen lätt blir luddig och mer personligt än professionellt utformad. Förskollärarens yrkesroll är mångfacetterad och brokig, beroende på att det dagliga arbetet skiftar mellan en mängd olika uppgifter. Vid varje möte och aktivitet ska rollen anpassas och utföras på rätt sätt för att fånga upp och ge de signaler som krävs för ett professionellt handlande. Pedagogens yrkesroll är sammansatt av serviceroll, vådarroll och lärarroll. Pedagogen ska ge barntillsyn, vårda barnen samt ha en pedagogisk funktion. Alla rollerna är lika viktiga. En central uppgift för förskollärarna är att i nära samarbete med hemmen stimulera och vägleda barnen till att erövra omvärlden och växa i lärandet. Förskollärarna har, enligt Wallskog (1999), möjlighet att visa att den högskoleutbildning de satsat på är nödvändig för att utföra ett, i hennes tycke, ansvarsfullt och krävande arbete.

Gotvassli (2002) sammanfattar yrkets innebörd på följande sätt:

- *Vara klar över sitt uppdrag* – en förskollärare måste ha en positiv inställning till det egna livslånga lärandet och måste förstå och ta till sig läroplanen.
- *Ha kunskaper om omvärlden* – en förskollärare måste ha kunskap om samhället och intressera sig för omvärlden.
- *Utveckla verksamheten* – en förskollärare måste fortlöpande reflektera, utvärdera och förändra den egna praktiken.
- *Beskriva vad man gör* – en förskollärare måste kunna formulera och sätta ord på vad arbetet med barnen syftar till och resulterar i.

- *Dela värderingar* – en förskollärare måste själv dela dessa värderingar för att kunna arbeta med grundläggande värden i skolan.
- *Ha social kompetens* – en förskollärare måste själv ha en stark och trygg identitet; genom ett medvetet förhållningssätt ska hon/han stimulera barnen till samarbete och ordna verksamheten och miljön på ett sådant sätt att barnen kan utveckla delaktighet och påverka verksamhetens utformning.
- *Ha ett etisk förhållningssätt* – en förskollärare måste sätta sig in i vad demokratiska värderingar innebär och reflektera över hur värderingarna kan göras tydliga för barnen i den dagliga verksamheten.
- *Bygga på barnets erfarenheter* – en förskollärare måste se barnet som en kompetent person med många erfarenheter att bygga vidare på.
- *Ha kunskaper om barns utveckling och kunskap i psykologi, pedagogik, metodik* – en förskollärare måste ha goda kunskaper inom dessa områden för att förskolan ska kunna bjuda barnen en god pedagogisk verksamhet där, ”omsorg, fostran och lärande” bildar en helhet.
- *Samarbeta med föräldrarna* – för att kunna främja barns utveckling till ansvarskännande människor i samarbete med hemmen måste förskolläraren kunna samarbeta med föräldrar och kunna genomföra ett utvecklingssamtal, där föräldrarnas synpunkter, kompetens och erfarenheter verkligen tas tillvara (Gotvassli 2002, s 23).

Sheridan (2004) menar att förskollärarens roll är att hålla barns frågor, hypoteser och fantasier vid liv och följa hur de söker svar och skapar mening i tillvaron. Liksom att vägleda, skapa situationer och utnyttja tillfällen som kan utmana barns tankar och teorier. Förskollärarnas arbete är för många dolt och målet syns inte alltid i handlandet. Det gäller att ”se vad som sker i det som synes ske” och med det menar Kihlström (1998) att de tankar och avsikter som förskolläraren har när hon agerar tillsammans med barnen, exempelvis meningen med leken kan vara att träna barnens motorik eller att man klättrar uppför ett berg för att stärka samarbetsförmågan. En förutsättning för att barnen ska kunna utveckla nya kunskaper och färdigheter är att förskolläraren utgår från barnens tidigare erfarenheter och kunskaper. Man måste även vara medveten om att inläring och utveckling sker hela tiden, och att barnen lär sig mest i det vardagliga umgänget med andra. Alla barn måste få känna den tillfredsställelse det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och att få uppleva sig vara en tillgång i gruppen (Lindahl, 2002). Förskolan ska främja ett lärande som möjliggöra för barn att kommunicera, samarbeta, söka och utveckla ny kunskap, vilket ses som nödvändiga kompetenser i ett samhälle präglad av stort informationsflöde och en snabb förändringstakt.

Förskolan ska också bidra till att barn växer upp till aktiva samhällsmedborgare med en vilja och förmåga att påverka samhällsutvecklingen i en demokratisk riktning (Gotvassli, 2002).

I förskolan idag utgår förskolläraren från barnet, barngruppen, leken, miljön och det informella lärandet. I förskolepedagogiken fångas det nära och vardagliga i ett samspel mellan barn och vuxna. Det innebär att man på ett medvetet och aktivt sätt tar vara på barns naturliga nyfikenhet, upptäckarlust och lust till kommunikation och samspel genom dialog, lek och skapande för en utveckling i sitt sammanhang. Förskolläraren ska fånga de tankar och idéer som barnen har och sammanföra det med metoder för lärande. Förskolepedagogikens viktiga grundstenar består av att utveckla barnens egen identitet och att ge barnen förmågan att lära, utveckla goda vanor, normer och värden, liksom att utveckla språk, kommunikation och sociala färdigheter (Wallskog, 1999). Lindahl (2002) ser det som en förutsättning och utgångspunkt för en harmonisk och utvecklande samvaro att den vuxne är närvarande för barnet, såväl fysiskt som psykiskt. Detta ställer krav på goda kunskaper om barns utveckling och lärande, men samtidigt också höga krav på självkänedom. Pedagogen som arbetar med småbarn måste vara väl förtrogna med vilka tillvägagångssätt eller metoder som gynnar barns utveckling. De måste dessutom kunna utveckla arbetssätt som kombinerar och främjar barnets fostran och utveckling. Att utveckla en relation som innehåller närhet, värme, medkänsla, vård och omsorg för barnet, är pedagogens viktigaste uppgift.

Vanliga mål förskollärare sätter upp är; *sociala mål*, som att barn ska lära sig fungera tillsammans med andra och utveckla förmågan att samarbeta. Att *utveckla barns demokratiska värderingar* så att de kan se varandra som jämlikar, förekommer också som mål. När målet är att *utveckla barns personliga förmågor* arbetar förskolläraren med att uppmärksamma psykologiska aspekter såsom barns självförtroende, självständighet och identitet. *Motorisk utveckling* ses som ett mål och det gäller både grov- och finmotorik. När barnet t ex väver, är målet för förskolläraren att barnet ska träna sin finmotorik och inte att det ska lära sig vävtekniken eller producera en färdig väv (Kihlström, 1995). Det vanligaste målet för förskollärarna är att utveckla barnens personliga förmågor. Om läraren t ex uppmanar barnet att klä på sig själv så skulle det kunna ses som enbart en påklädningssituation. Avsikten är dock att barnet förutom att det ska klä på sig även ska bli självständigt och lära sig kroppsuppfattning (Kihlström, 1998).

2.3.2 Förskollärarens eventuella professionalitet

Frågan om förskollärares eventuella professionalitet har diskuterats livligt under många år och åsikterna går starkt isär. Förskollärarnas svårigheter att tydligt beskriva sin yrkeskompetens kan vara en av orsakerna menar Kihlström (1998). Wallskog (1999) anser att förskollärares yrkeskompetens och yrkesroll ytterst innebär att hon i sin profession ska skapa bestående värden:

- För barn, genom att ge omsorg och fostran och främja det livslånga lärandet.
- För föräldrar genom att dels komplettera hemmet i ett nära och förtroendefullt samarbete, dels ge stöd och kunskap så att varje barn utvecklas rikt och mångsidigt.
- För samhället genom den kvalitet och effektivitet som hon genom förskolans verksamhet kan åstadkomma (Wallskog 1999, s 22).

Förskollärares roll är att skapa en dialog med barnet och samtidigt inta en reflekterande hållning, såväl till sin egen roll som till barns lärande. Förskollärares viktigaste funktion är att som reflekterande praktiker vägleda, skapa situationer och utnyttja tillfällen som kan utmana barnens tankar och teorier. All personal i förskolan ska samarbeta för att stödja och stimulera barns språk och kommunikationsutveckling, stimulera barns begynnande förståelse för läsning, skrivning och matematik, samt tillvarata barns vetgirighet, vilja och lust att lära och samtidigt stärka barnets tillit till sin egen förmåga. Dessutom ska de barn som befinner sig i svårigheter av olika slag ges stöd och stimulans. (Wallskog, 1999)

Enligt Sheridan (2004) måste läraren först och främst ha en allmän kompetens som innebär att hon eller han bör ha en förmåga att kommunicera med barn, är positiv, generös, lyhörd och villig att bli delaktig i barns liv. I denna kompetens ingår att kunna leda barnen i det vardagliga arbetet så att barngruppen fungerar och att barnen känner sig trygga, omtyckta etcetera. Till stor del handlar detta om lärarens egen sociala kompetens, det vill säga lärarens förmåga att samspela med andra, liksom lyhördhet och intention att förstå andras perspektiv och synsätt. Sheridan menar vidare att en allmän pedagogisk kompetens innebär att läraren bör ha en bred kunskap om hur barn lär och utvecklas utifrån teorier om barns lärande. I dessa teorier betonas kommunikationens och samspelets betydelse för lärandet, vilket kan få direkta konsekvenser för lärarens agerande. Personalen måste således ha förmåga att kunna förstå och samspela med barnen. Därför är det viktigt att personalen vinner föräldrarnas förtroende, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barnen (Lindahl, 2002). Barnomsorg är en

förutsättning för att småbarnsföräldrar ska kunna arbeta. Föräldrar och pedagoger har gemensamt ansvar för barnen. Förskolans aktiviteter har en mycket viktig betydelse för barns hela utveckling (Granberg, 1998).

2.4 Yrkesrollen enligt läroplanen för förskolan

Målen i läroplanen för förskolan, Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 1998), anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den önskade kvalitetsutvecklingen i förskolan. *Riktlinjer* för personalen i förskolan anger dels det ansvar som vilar på alla som arbetar i förskolan, dels det ansvar arbetslaget har för att arbetet inriktas mot målen i läroplanen.

Förskolan vilar på demokratisk grund. Verksamheten ska bedrivas i demokratiska former och därigenom lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barnen för att de på sikt aktivt ska delta i samhällslivet. Förskolan ska uppmuntra och stärka barnens medkänsla och inlevelse i andra människors situation. Verksamheten ska präglas av omsorg om individen och syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt (Utbildningsdepartementet, 1998).

Varje barn ska ges möjlighet att bilda sig egna uppfattningar och göra val utifrån de egna förutsättningarna. Delaktighet och tilltro till den egna förmågan ska på så vis grundläggas och växa. Förskolan ska arbeta för att nå de mål som ställts upp för den pedagogiska verksamheten. Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande ska prägla arbetet i förskolan. Viktigt är också att hänsyn ska tas till barnens olika förutsättningar och behov. Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktigt, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter (Utbildningsdepartementet, 1998).

Barnens nyfikenhet, företagsamhet och intressen ska uppmuntras och deras vilja och lust till att lära ska stimuleras. Barnen ska få stimulans och vägledning av vuxna för att genom egen aktivitet öka sin kompetens och utveckla nya kunskaper och insikter. Förskolan ska stimulera varje barns språkutveckling och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för skriftspråket.

Förskolan ska vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att utveckla deras sociala kompetens. Innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande är att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång, musik, drama, rytmik, dans och rörelse samt med hjälp av tal- och skriftspråk (Utbildningsdepartementet, 1998).

Exempel på mål som står i Lpfö 98, som visar förskollärarens yrkesroll:

Förskolläraren ska sträva efter att varje barn

- utvecklar förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av kön, social eller etnisk bakgrund (sid. 11).
- utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning (sid. 12).
- utvecklar sin förståelse för grundläggande egenskaper i begreppen tal, mätning och form samt sin förmåga att orientera sig i tid och rum (sid. 13).

(Utbildningsdepartementet, 1998)

2.5 Slutsats och problemprecisering

Efter att ha läst litteratur och artiklar om vårt ämnesområde ser vi att förskolläraryrket verkar vara mångfacetterat och svårt att beskriva i ord. Därför har vi valt följande frågeställningar till vår undersökning:

- Varför väljer man att utbilda sig till förskollärare?
- Hur beskriver verksamma förskollärare sitt yrke?
- Vilket ansvar och arbetsuppgifter anser verksamma förskollärare att de har?

3. Empiridel

I empiridelen kommer vi att skriva om vilken metod vi använde oss av för att få svar på våra frågeställningar. Vi diskuterar också metodens för- och nackdelar. Vi kommer vidare att redovisa hur, var och med vem/vilka studien genomfördes.

3.1 Metodbeskrivning

Vår undersökning är kvalitativ och vi har använt oss av intervjuer med verksamma förskollärare för att undersöka vad de anser om sitt yrkes innehåll och vad de menar att de har för arbetsuppgifter. Begreppet kvalitativa metoder, är den gemensamma beteckningen på sådana metoder som i första hand syftar till att beskriva ett fenomen och dess egenskaper så grundligt som möjligt, till skillnad från kvantitativa metoder som först och främst syftar till att beskriva fenomenets utbredning (Jensen Kjaer, 1995). Syftet med vår uppsats är att få veta hur förskollärare uppfattar på sin yrkesroll, samt hur de beskriver sitt yrke. För att finna svar på detta har vi använt oss av Molanders teori om tyst kunskap, då det visade sig vara svårt för våra respondenter att beskriva yrkesrollen på ett konkret och överskådligt sätt.

3.2 Urval av respondenter

Den kvalitativa metoden är oftast sådan att man inte på förhand valt ut respondenterna. Detta brukar ske under projektets gång och det är därför viktigt att forskaren hela tiden ser till att välja ut respondenter som överensstämmer med det som man vill undersöka (Jensen Kjaer, 1995). Vi genomförde sammanlagt nio intervjuer med förskollärare; fem förskollärare på en traditionell förskola och fyra förskollärare på en uteförskola.

3.3 Metodkritik

En fördel med metoden vi använde, kvalitativ intervju, är att man kan få mer detaljerad information än från frågeformulär (Denscombe, 2000). Forskare som vill upptäcka egenskaper och undersöka erfarenheter och känslor bör använda sig av kvalitativa intervjuer framför frågeformulär (Denscombe, 2000; Patel & Davidson, 2003). Detta eftersom svaren snarare behöver utforskas än bara redovisas med ett eller två ord (Denscombe, 2000).

Vi valde att dela upp intervjuerna mellan oss, men sammanställningen över och analysen av intervjusvaren gjorde vi tillsammans. Avsaknaden av bandspelare vid intervjuerna kan ha påverka vårt resultat då vi kan ha missat att anteckna något som respondenterna sa. Vi kan också ha missat den ickeverbala kommunikationen, som till exempel betoningar, ironier, kroppsspråk, gester och mimik (Denscombe, 2000; Patel & Davidson, 2003) då vi var koncentrerade på att anteckna svaren. Att inte använda bandspelare kan även ses som positivt för vissa respondenter. Bjurwill (2001) skriver att bandspelaren kan vara hämmande och skapa en konstlad situation för den som blir intervjuad och enligt Denscombe (2000) kan den ha en störande inverkan på intervjutillfället som ett påträngande moment. Våra svar kan ha påverkats av att vi är ovana vid att intervjua och att vi därför inte lyckades följa upp intervjusvaren på ett önskvärt sätt. Vi känner att det är svårt att intervjua och vi inser att vi hade behövt träna på olika intervjutekniker innan vi genomförde våra intervjuer.

”Intervjuaren kan påverka den intervjuade i intervjusituationen” (Jensen Kjaer, 1995, s.88). Reliabiliteten kan vid intervjuer påverkas av forskarens uppträdande (Patel & Davidson, 2003). En nackdel med att vi endast var en intervjuare kan ha påverkat resultatet i sammanställningen då vi kanske inte har gjort på samma sätt under intervjutillfällena. En svaghet är att det finns stora möjligheter att forskaren och de som intervjuas påverkar varandra och därför kommer att förändra resultaten (Jensen Kjaer, 1995). Vi fick också under undersökningens gång erfara att en av nackdelarna med den kvalitativa metoden är att den är tidskrävande, både för oss och för dem som deltog i intervjuerna. Några av våra intervjupersoner hade svårt att kunna gå ifrån barngruppen för att genomföra en intervju. Detta kan ha påverkat resultatet, och vi kunde kanske ha fått mer utförliga svar på en del av frågorna om inte en del respondenter känt sig stressade av att de gått ifrån barngruppen. Men vi tycker att undersökningen har varit givande trots vissa nackdelar.

3.4 Etiska aspekter

När vi gick ut till våra intervjupersoner med förfrågan om de ville delta i undersökningen gick vi igenom vad vi ville med undersökningen, att den var anonym och hur resultatet skulle behandlas och användas. Enligt Jensen Kjaer (1995) skall man alltid förklara syftet med intervjun för dem man vill intervjua och ge en kort orientering av vad personen kommer att bli utfrågad om. Man skall också berätta hur varje individs bidrag och hur resultatet skall

behandlas. Samt att personernas svar och deltagandet är helt anonymt. Man skall också redogöra hur resultat skall användas och var det kommer publiceras någonstans.

3.5 Uppläggning och genomförande

Vi valde att göra intervjuer med förskollärarna på två olika förskolor, då vi ansåg att enkäter inte skulle kunna göras under så kort tid samt att det skulle bli alldeles för omfattande! Vi ansåg även att det skulle vara mer givande att sitta ner och prata med förskollärarna och då få utförligare svar än i enkäter. Vi valde att ställa intervjufrågor som vi anser ger en inblick i hur förskollärare uppfattar sin yrkesroll. Frågorna som vi ställde till förskollärarna finns redovisade i bilaga 1.

3.5.1 Bearbetning av intervjumaterialet

Vi sammanställde samtliga intervjuer genom att först skriva frågan och sedan redovisa vad var och en av respondenterna svarade. Där efter analyserade vi det sammanställda resultatet. Beroende på om de intervjuade arbetar på den traditionella förskolan eller på uteförskolan så har de olika förutsättningar i verksamheten, vilket kan ha betydelse för deras svar. Vi har valt att avstå ifrån en diskussion kring skillnader mellan de två förskolornas svar – då vi vill inrikta oss på vad de anser om *yrkesrollen* i sig, och inte på skillnaden i arbetssättet på de två olika förskolorna.

För att intervjupersonerna ska få vara anonyma har vi valt att nämna dem vid fingerade namn. Förskollärarna på bokstaven U arbetar på en uteförskola. Det innebär att de är utomhus från klockan 9-17 varje dag. Att de är utomhus gör att de får ta med sig tallrikar, bestick, glas, frukt, mat, dricka, barnens ryggsäckar med kläder, barnvagnar till småbarnen (som de sover i), blöjor med mera, ut till platsen där de befinner sig om dagarna. Cykelkärror används för att frakta ut allt. Förskollärarna på bokstaven T arbetar på en ”traditionell” förskola, där man är både inne och ute.

4. Resultat och analys

I det här avsnittet redovisar vi resultatet av vår undersökning där vi har valt att stärka analysen genom att välja ut relevanta citat från våra intervjuer. Patel & Davidson (2003) skriver att det inte finns något bestämt tillvägagångssätt för hur analysen av en kvalitativ intervju ska genomföras. Vi har sammanfattat alla intervjuerna, och citerat relevanta svar från respondenterna som är till hjälp för att kunna besvara vår undersöknings frågeställningar.

De intervjuade gick ut förskolläraryrket mellan åren 1971-1998. Utbildningsåren påverkade inte svaren på resterande intervjufrågor då vi inte kan se någon skillnad på om de har arbetat som förskollärare i 31 år eller i 7 år. Vi är medvetna om att resultatet kunde ha blivit annorlunda om någon av respondenterna hade varit nyexaminerad. Vi frågade om de hade varit barnskötare innan de läste till förskollärare, för att se om det blev någon skillnad på deras syn på yrkesrollen, men det visade sig att endast 1 av de 9 förskollärarna hade denna utbildning, och därför avstår vi från att diskutera detta.

4.1 Förskollärarens tre sammansatta roller

Wallskog (1999) säger att förskolläraren ska ge barntillsyn, vårda barnen samt ha en pedagogisk funktion och anser att förskolläraryrket kan beskrivas som sammansatt av tre olika roller; en serviceroll, en vårdarroll och en lärarroll. Hon anser att alla rollerna är lika viktiga. Vi anser att man på ett överskådligt sätt kan beskriva förskollärarens roll utifrån Wallskogs tre roller och har därför delat in vårt resultat och vår analys efter dessa. Majoriteten av respondenterna menar att intresset av att arbeta med människor, speciellt barn, och att följa deras utveckling styrde deras val av yrke. Vi kan se att man, när man väljer utbildning, är mer eller mindre medveten om vad yrket egentligen innebär.

Jag tycker om att ha ett jobb där jag möter många olika människor, stora och små, och där jag får använda många sidor av mig själv. Jag kände till slut, efter att ha jobbat som barnskötare i några år, att jag måste skaffa mig mera kunskap om jag skulle fortsätta inom detta yrke (Ursula, förskollärare).

Jag har alltid tyckt att det är kul med barn. De gjorde en kampanj på bussen jag åkte en dag, en kampanj om förskolläraryrket, och det var så jag bestämde mig. Sedan så jobbar min mamma i köket på ett dagis, så jag har varit i kontakt med

”den världen” (*förskolans verksamhet*, vår anm.) innan (Ulla, förskollärare).

Som kille var det inget självklart val. Min storebror var förskollärare och lyckades övertala mig efter ett par år. Han sa att det var en rolig utbildning. Han sa också att det är ett fritt arbete med möjligheter att utöva idrott och/eller musik med barnen om man är intresserad av det. Jag var svårövertalad men tillslut hoppade jag på utbildningen eftersom jag inte hade något fast jobb (Urban, förskollärare).

Att erbjuda barnen en trygg varm famn, att erbjuda dem olika upplevelser och att få prova på olika saker, att leda dem igenom de olika utvecklingsstadierna. Det är ett enormt ansvar och glädje att få vara med och uppleva andra föräldrars barn (Ulla, förskollärare).

Ovanstående utdrag från intervjuerna visar att Ursula tillhör kategorin som gör ett medvetet val av utbildning mot bakgrund av tidigare erfarenheter i arbete inom barnomsorgen. Hon menar att det är viktigt att förkovra sig för att förstå och räkna till i arbetet med barnen. Ullas och Urbans val representerar den grupp av sökande som inte haft en klar riktning i sitt val av utbildning. Omvärlden har på olika sätt påverkat dem till val av yrke utan att de varit helt medvetna om vad de gav sig in på. Ulla däremot ser en glädje i att arbeta med människor och har en klar bild av vad hon menar att hon tror hon kan tillföra i arbetet med barn.

4.1.1 Vårdarrollen

Flera av förskollärarna anser att de har ansvar för att bedriva de dagliga rutinerna som måltider, vila, samling och planering. Här är några kommentarer kring detta;

Ansvar för att de praktiska dagliga sysslorna fungerar (Umi, förskollärare).

Att lära barnen sköta sin hygien och av- och påklädning. Man kommer nära barnen och är delaktiga i olika rutiner under dagen som: måltider, vila, samling, rytmik och så vidare. (Titti, Förskollärare)

Alla arbetsuppgifter som finns när man jobbar med barn, som t ex blöjbyten, hjälpa dem vid de olika måltiderna, lägga dem under vilan efter lunch (Ulla, förskollärare).

Flera svar kan hänföras till begreppet *trygghet*. Man anser att en viktig del i deras arbete är att få barnen att känna sig trygga i förskolan. Trygghet är ett centralt begrepp i förskolan. Man

talar ofta om barns behov av trygghet och om vuxnas skyldighet att skapa trygga förhållanden för barn (Wallskog, 1999). Enligt Lpfö 98 skall förskolan ge det enskilda barnet en god omsorg, så att det känner sig tryggt och i välbefinnande för att kunna ha en trivsamt upplevelse i förskolan (Utbildningsdepartementet, 1998).

4.1.2 Servicerollen

I analysen av våra intervjuer finner vi väldigt få svar som relaterar till denna roll. Då vi inte följde upp frågorna har vi inte något svar på varför inte föräldrakontakten nämns i någon större omfattning. Som vi ser det är det endast Urban som nämner att föräldrakontakten är en av yrkets innebörder. Han säger i intervjun att de flesta föräldrarna är bra men några få kan vara riktigt otrevliga. Enligt Lpfö 98 är det viktigt att personalen vinner föräldrarnas förtroende så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för dem och barnen. Barnomsorg är en förutsättning för att småbarnsföräldrar ska kunna arbeta. Föräldrar och pedagoger har gemensamt ansvar för barnen. Ulla säger att ”det är ett enormt ansvar och glädje att få vara med och uppleva andra föräldrars barn”, men hon nämner inte något om kontakten med föräldrarna. Enligt Lpfö 98 skall arbetslaget samarbeta med hemmen när det gäller barnens fostran och med föräldrarna diskutera regler och förhållningssätt. Förskollärarna skall också kontinuerligt föra samtal med föräldrarna om barnets trivsel, utveckling och lärande både i och utanför förskolan samt genomföra utvecklingssamtal. Förskolan skall också ge föräldrarna möjlighet att framföra synpunkter när det gäller planering och genomförande av verksamheten (Utbildningsdepartementet, 1998) Förutom föräldrakontakten anser Umi att hon har ansvar, service, för följande:

Ansvara för barnen i gruppen och att samarbetet med kollegor fungerar bra. Att handleda elever och praktikanter och att göra inköp och planering för verksamheten med barnen (Umi, förskollärare).

4.1.3 Lärarrollen

I våra intervjuer ser vi svar som kan hänföras till lärarrollen överväger i förhållande till de övriga två rollerna. Svaren visar att man anser att man som förskollärare har många olika arbetsuppgifter, bland annat ett pedagogiskt ansvar gentemot barnen, ett pedagogiskt ansvar som bland annat innebär att de ska vara lyhörda och se till varje barns behov. Exempel på detta är att bedriva en pedagogisk verksamhet som främjar och stödjer barns utveckling genom

rytmik, skapande, fri lek utomhus och inomhus, att observera, dokumentera och att fostra barnen. Detta i enlighet med de mål och riktlinjer som står i Lpfö 98, där det anges att arbetslaget skall ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen utvecklas efter sina förutsättningar och upplever att det är roligt och meningsfullt att lära sig nya saker. Att barnen ställs inför utmaningar som stimulerar lusten att erövra nya färdigheter, erfarenheter och kunskap, samt ta ansvar för sina egna handlingar och förskolans miljö (Utbildningsdepartementet, 1998).

Man är delaktig i rytmik, skapande, fri lek ute och inne där jag kan observera barnen, dokumentera, stötta när det behövs och sätta gränser. Jag vill göra vistelsen på förskolan så meningsfull som möjligt (Titti, förskollärare).

Att ha pedagogiska aktiviteter som till exempel skapande verksamhet och gymnastik/rytmik tillsammans med barnen, med mera. Att det pedagogiska arbetet följer läroplanen. Att man har hög kvalitet på verksamheten (Ulla, förskollärare).

Jag ser det som ett förtroende att jag får vara med och forma och fostra alla dessa barn (Terese, förskollärare).

Ha ett pedagogiskt ansvar i mitt arbete med barnen. Att kunna se barnens behov och utveckla det efter varje barn (Teodora, förskollärare).

Stor möjlighet att utforma arbetet inom ramen för läroplanen (Umi, förskollärare).

Wallskog (1993) menar att en av fördelarna med att det inte är lätt att hitta en entydig och klar definition av förskollärarens yrkesroll är att det finns ett stort utrymme för pedagogen att själv utforma sin yrkesroll – det finns ingen *mall* för hur en bra förskollärare ska arbeta. Wallskog nämner även en del nackdelar, och en av dem är att yrkesrollen lätt blir luddig och mer personligt än professionellt utformad. Respondenternas svar visar att verksamma förskollärare har många olika arbetsuppgifter vilket gör att det är svårt att visa konkret vad yrkesrollen innebär. Molander (1993) skriver i sin teori om tyst kunskap att ingen beskrivning eller gestaltning kan på något fullständigt eller uttömmande sätt beskriva en förskollärares kunnande eftersom det är mångfacetterat. Även litteratur och artiklar påvisar detta. Wallskog (1999) menar att förskollärarens yrkesroll är mångfacetterad och brokig beroende på att det

dagliga arbetet skiftar mellan en mängd olika uppgifter. Hon menar vidare att pedagogens yrkesroll är sammansatt av serviceroll, vårdarroll och lärarroll och *alla* rollerna är lika viktiga.

Nedanstående citat, från förskolläraren Ursula, beskriver vad hon anser att yrket som förskollärare innebär och det visar att man inom yrket har många olika uppgifter:

Det innebär bland annat att du måste använda dig av hela din kapacitet som människa. I mötet med andra krävs en lyhördhet, flexibilitet, tydlighet och en beslutsamhet hos dig som människa. Du måste använda dig av många av dina goda (och ibland dåliga) sidor. Det innebär att kunna strukturera, planera och driva en verksamhet där människor utvecklas positivt. Ett riktigt tufft jobb (Ursula, förskollärare).

Om man ser till rollerna och Lpfö 98 finner man dem alla tre där. Förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik, där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Det skall finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses. Barngruppen skall ha en lämplig sammansättning och storlek och lokalerna skall vara ändamålsenliga. Varje enskilt barns utveckling och lärande skall främjas i nära samverkan mellan förskola och hem. Förskolan skall vara trygg, utvecklande och lärorik för alla barn som deltar utifrån vars och ens förutsättningar. Detta skall också prägla arbetet i förskolan. Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande (Utbildningsdepartementet, 1998).

5. Diskussion

Syftet med vår undersökning var att undersöka hur verksamma förskollärare uppfattar sin yrkesroll samt söka svar på varför det verkar vara så svårt för förskollärarna att beskriva sitt arbete. Vi ville också försöka få en bild av förskollärarens syn på ansvar och arbetsuppgifter i förskoleverksamheten. Genom att ha läst och kopplat vår undersökning till litteratur som finns inom ämnesområdet och intervjuat förskollärare så anser vi att vi har uppnått vårt syfte. För att få svar på våra frågeställningar valde vi att genomföra en kvalitativ undersökning. Denna gjordes på två olika förskolor – en ”traditionell” och en uteförskola – vilket kan ha påverkat resultatet, genom att förskollärarna på de olika ställena har olika förutsättningar. Olika förutsättningar som beror på att de arbetar efter olika pedagogiker. Vi har dock valt att avgränsa oss genom att inte diskutera de olika förutsättningarna i resultatet.

Både litteratur, artiklar, Lpfö 98 och våra intervjuer visar att förskolläraren har många olika arbetsuppgifter. Vi känner också att det är svårt att på ett konkret sätt berätta vad det innebär att arbeta som förskollärare. Kihlström (1998) menar att förskollärarens arbete är dolt för många och att målet inte alltid syns i handlandet. Hon säger att det gäller att ”se vad som sker i det som synes ske” och med det menar hon att de tankar och avsikter som förskolläraren har när hon agerar tillsammans med barnen, exempelvis att meningen med leken kan vara att träna barnens motorik eller att man klättrar uppför ett berg för att stärka samarbetsförmågan. Det här håller vi med Kihlström om, för det har vi själva egna erfarenheter av från VFU, sommarjobb och vikariat inom förskolan.

Vi anser att våra resultat kan förklaras utifrån Molanders (1993) *första* och *andra* innebörd av tyst kunskap. Han menar att den *första* innebörden av tyst kunskap är kunskap som inte kan beskrivas eller uttryckas i ord. Den *andra* innebörden av kunskapens tysta sida är ”det tysta förutsatta” eller ”det underförstådda”. Eftersom förskolläraren har ett praktiskt yrke och kunskapen sker i det tysta så syns oftast inte målet och syftet med verksamheten. Det som syns är den konkreta handlingen, som har bakomliggande syfte och mål, allt från till exempel kreativ och skapande verksamhet till lek, rytmik och drama. Ursula, en av förskollärarna som vi intervjuade, påpekade också det här problemet. Hon menade att man på ett lättare sätt kan mäta kunskapen i skolverksamheten än i förskolans verksamhet.

Det är alltså svårt att lägga en fast ram för yrkesrollen, vilket medför både för- och nackdelar. Fördelarna är bland annat att det finns ett stort utrymme att själv utforma sin yrkesroll – det finns ingen *mall* för hur en bra förskollärare ska arbeta. Till nackdelarna hör att yrkesrollen lätt blir luddig och mer personligt än professionellt utformad (Wallskog, 1999) vilket våra resultat också visar. Vi känner också själva att det kan vara svårt att på ett bra och utförligt sätt beskriva vårt yrke. När vänner och bekanta frågar oss vad yrket innebär så förklarar vi för dem att den sociala kompetensen, empatiska förmågan och värdegrunden är grundläggande för hur vi som utexaminerade förskollärare vill lägga upp den pedagogiska verksamheten. Värdegrunden uttrycker det etiska förhållningssätt som ska prägla verksamheten (Utbildningsdepartementet, 1998). Vi förklarar också att yrket innebär så många olika uppgifter och att det är svårt att förklara på ett förståeligt sätt vad vi gör i arbetet med barnen.

Respondenterna var också enade om att de som förskollärare har många arbetsuppgifter. Det fanns de som också, utöver det pedagogiska ansvaret, hade administrativa uppgifter. De olika arbetsuppgifterna består till exempel av att bedriva en pedagogisk verksamhet som främjar och stödjer barns utveckling och att bedriva de dagliga rutinerna som måltider, vila, samling, rytmik, skapande, fri lek utomhus och inomhus, att observera, dokumentera och fostra barnen, daglig föräldrakontakt och att arbeta efter de mål som står i Lpfö 98. De intervjuade förskollärarna anser också att de har ett pedagogiskt ansvar gentemot barnen, ett pedagogiskt ansvar som bland annat innebär att de ska vara lyhörda och se till varje barns behov. För enligt Lpfö 98 ska förskolan och dess personals arbete präglas och ta hänsyn till varje barns olika förutsättningar och behov, samt omsorgen om varje enskilt barns välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande (Utbildningsdepartementet, 1998).

Varför väljer man då att utbilda sig till förskollärare? Den gemensamma nämnaren för valet av yrke var för respondenterna deras intresse för barn och deras utveckling. Detta anser vi är mycket positivt då vi menar att som förskollärare så är man i förskolan för barnens skull, det är dem som vi ska stötta, hjälpa och leda fram i deras utveckling. Vi anser att förskollärarens arbete till stor del består av vård och omsorg samt att vara barnens medforskare i deras vilja att lära sig om omgivningen. Det gäller att förskolläraren fångar upp situationer och skapar tillfällen så att barnen har möjlighet att få en lärarik tillvaro i förskolan. Förskolläraren har ett ansvar för att den pedagogiska verksamheten läggs upp och planeras så att den följer Lpfö 98:s mål och riktlinjer. Wallskog (1999) menar att förskollärarna har, bland annat genom att verksamheten regleras av nationella läroplaner, fått en unik chans att stärka sin yrkesroll och

förskolans roll i samhället. En central uppgift för förskollärarna är att i nära samarbete med hemmen stimulera och vägleda barnen till att erövra omvärlden och växa i lärandet. Förskollärarna har möjlighet att visa att den utbildning de satsat på är nödvändig för att utföra arbetet. Vi anser att förskollärarna, med stöd av Lpfö 98, högskoleutbildningen och arbetskollegor, kan bli bättre på att föra fram innebörden av yrket, samt förmedla den tysta kunskapen, så att fler i omgivningen får en klarare bild av vad det innebär att arbeta som förskollärare. En klarare bild kan behövas då flera av respondenterna upplevde att folk i allmänheten uppfattade deras yrke som ”barnpassning”.

Många ser oss bara som ”barnpassare”, inte som pedagoger. Hoppas på mer respekt, när vi nu lyfter fram vår läroplan (Teodora, förskollärare).

Ursula förklarar varför hon tror att omgivningen har den syn de har på förskolläraryrket:

Jag uppfattar att man i allmänhet betraktar vårt yrke med en viss nedlåtande attityd; medan lärare, som förmedlar kunskaper som kan mätas, möts med större respekt. Jag tror att det beror på åldersgrupperna vi arbetar med som gör att det anses vara mindre svårt att arbeta med. Vi som yrkeskår måste bli bättre på att höja oss över vardagssmåttheter när vi arbetar. Lyfta blicken och höja kvaliteten på vår verksamhet. När vi gör det, och först då, kommer detta att avspeglade sig i vårt förhållningssätt till våra arbetsuppgifter och i hur vi möter utomstående. Dokumentation av verksamheten gör vårt arbete synligt, för oss själva, barnen och andra (Ursula, förskollärare).

Ursulas resonemang om att dokumentation av verksamheten gör förskollärarens yrkesroll synlig – för dem själva, för barnen och för andra – kan kopplas till Molander (1993) och den tysta kunskapen. Han menar att förskolläraren, som har ett praktiskt yrke, utövar sin kunskap i tystnad. Kunskapen som finns i aktiviteterna som sker i förskolan sker på ett sådant sätt att det inte går att mätas, där målet och syftet oftast sker i det dolda, som till exempel i leken. Även Kihlström (1998) har ett exempel på det. Hon anser att det gäller att ”se vad som sker i det som synes ske” och med det menar hon att exempelvis meningen med förskollärarens lek tillsammans med barnen kan vara att träna deras motorik.

Enligt Wallskog är förskolläraryrket sammansatt av tre roller: serviceroll, vårdarroll och lärarroll. De tre rollerna kan man se växa fram och utvecklas genom historien. Vi anser att småbarnskolan dominerades av vårdarrollen, dock fanns där även en lärarroll. För i

småbarnsskolan var det övergripande ändamålet att ge barnen omvårdnad och passande uppfostran. Lärarinnan skulle ge barnen omvårdnad samt ge dem fysisk och intellektuell sysselsättning. I den första barnkrubban, som kom år 1854, förekom det ingen pedagogisk målsättning, utan dess syfte var att ta hand om barnen under mödrarnas arbetstid. Verksamheten framställdes dessutom som den förberedde framtida arbetare åt samhället och samt gav dem sedlig fostran (Simmons-Christensen, 1997). Här dominerade alltså den vårdande rollen. *Vårdarrollen* och *lärarrollen* ser vi även att de fanns i de första barnträdgårdarna, som kom i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Där skulle ledarinnan inte vara som en lärarinna som utifrån skolans ”disciplin” drillade och fyllde barnen med kunskaper. Hon skulle istället vara som en god mor som vårdade, utvecklade och ledde barnet (Vallberg Roth, 2002). Här kan vi se en utveckling mot en mer pedagogisk verksamhet som skulle leda barnen fram i deras lärande och deras personliga utveckling. Slutligen kan vi se alla tre rollerna, vård-, service- och lärarroll, i *Pedagogiskt program för förskolan* (Socialstyrelsen 1987). I det programmet rekommenderades det att förskoleverksamhet skulle ledas av förskolepedagogiskt utbildad personal med såväl teoretisk som praktisk kompetens. De skulle ha kunskap om barns utveckling, vara förtrogna med planering, genomförande och utvärdering av verksamheten utifrån kunskaper om barnen i barngruppen och deras uppväxtfamilj.

I dagens förskola och läroplan finner man också de tre roller, vilka bildar en helhet för verksamheten. Servicerollen anser vi man kan härleda till föräldrakontakten och omgivningen som har ett behov av förskolan. Vårdarrollen handlar om omsorgen av hela barnet och att de befinner sig i en trygg miljö så att de får positiva upplevelser av verksamheten. Om man ser till lärarrollen skall barnen också få en så innehållsrik verksamhet som möjligt så att de lära sig och får mer erfarenhet av sin omvärld och ökad kunskap. Här kommer även leken in, vilken är viktigt för att det sociala samspelet, motoriken med mera tränas. Förskolan ska idag främja ett lärande som möjliggöra för barn att kommunicera, samarbeta, söka och utveckla ny kunskap, vilket ses som nödvändiga kompetenser i ett samhälle präglad av stort informationsflöde och en snabb förändringstakt. Förskolan ska också bidra till att barn växer upp till aktiva samhällsmedborgare med en vilja och förmåga att påverka samhällsutvecklingen i en demokratisk riktning (Gotvassli, 2002).

Vilken av Wallskogs tre roller är då viktigast? Här anser vi att de alla tre är lika viktiga. Vi bedömer att de inte är lika stora delar av verksamheten, men de är viktiga för att bilda en

helhet av den. Vårdarrollen ser vi som ”grundstommen” i arbetet med barnen, för i den rollen ligger det att få barnen att känna sig trygga i förskolan och det är A och O för att få barnen att trivas i verksamheten. Barn behöver trygga vuxna människor omkring sig som finns tillhands när det behövs. De behöver en trygg famn att kunna gå till när de är ledsna eller bara vill sitta och mysa en stund. Servicerollen är viktig eftersom man behöver ha en fungerande föräldrakontakt så att man kan samarbeta. Samarbete med föräldrarna behövs för att kunna främja barns utveckling. Förskolläraren måste kunna samarbeta med föräldrar och kunna genomföra ett utvecklingssamtal, där föräldrarnas synpunkter, kompetens och erfarenheter tas tillvara. Lärarrollen ska arbeta efter läroplanen Lpfö 98, vilket de är skyldiga till att göra. Lärarrollen ska dessutom se till varje individs utvecklingsnivå och lägga upp sin verksamhet ut efter det. Vi tycker att lärarrollen innebär ett stort ansvar gentemot barn och föräldrar! Om man ser till vad intervjupersonerna har svarat kring dessa tre roller är det vårdarrollen och lärarrollen som märks tydligast. Förskollärare Ulla talade om att hennes arbete innebär att erbjuda barnen en trygg varm famn. Hon berättade vidare att hon anser att det är ett enormt ansvar och glädje att få vara med och uppleva andra föräldrars barn. Ulla nämnde även lärarrollen genom att tala om att förskollärarens pedagogiska arbete tillsammans med barnen ska följa läroplanen samt att man har en hög kvalitet på verksamheten. Förskollärarna i vår undersökning nämnde också servicerollen då de påpekar att fungerande och bra föräldrakontakt är viktig.

Vår undersökning visade också att en del av respondenterna även under åren som förskollärare har fått administrativa arbetsuppgifter, vilka till exempel innebär att göra inköp av mat och saker till verksamheten. Det administrativa kan just nu ses som en del av servicerollen, men frågan är om det inte kommer utvecklas till att bli en egen administrativ roll i yrket i framtiden? Detta på grund av att det blivit en större och större arbetsuppgift tillsammans med det övriga rollerna som vi anser att förskollärareyrket består av.

5.1 Avslutning

Tack vare vår undersökning så känner vi att förskolläraryrket har blivit tydligare för oss och lättare att beskriva. Wallskog anser att yrket är sammansatt av tre roller; serviceroll, vårdarroll och lärarroll. Att förskolläraren är tre roller tror vi är en anledning till att det är svårt att beskriva konkret vad yrkets alla olika arbets- och ansvarsuppgifter innebär. Undersökningen har visat att det är svårt för förskolläraren att beskriva sitt yrke på grund av den tysta

kunskapen, vilken ofta används för att benämna en viss del av den praktiska kunskap som lärarna har och som är svår att beskriva. Förskollärarna vet ofta hur något ska göras utan att kunna förklara vad eller hur de vet det och genom att lyssna på och analysera förskollärarnas egna berättelser om sin verksamhet kan de utveckla ett språk för sina tankar och sin praktik (Molander, 1993). Ett exempel ifrån förskolans verksamhet på tyst kunskap är vid en påklädningsituation. Förskolläraren vill att barnet ska lära sig att ta på sig sina kläder själv för att det ska bli självständigt och lära sig kroppsuppfattning (Kihlström, 1998). Ett annat exempel är när barnen sitter och trär pärlor och gör halsband eller armband. I den situationen är det inte att låta barnen få producera saker som hägrar, utan det är att barnen ska få träna upp sin finmotorik. Målet med att leka tillsammans med barnen är inte enbart att man ska ha roligt tillsammans, målet är även att barnen till exempel ska få träna upp sin grovmotorik, att de ska få bearbeta händelser de har varit med om och att de ska få träna sig på att samarbeta, samt få träning i det sociala samspelet (till exempel i en *mamma-pappa-barnlek*) och lära sig givande och tagande.

Om vi summerar hela vår undersökning så har vi fått fram att förskolläraryrket är mångfacetterat på grund av att yrket innebär så många olika arbetsuppgifter. Respondenterna beskriver sitt yrke genom att bland annat berätta om sin omsorg av barnen, att de ska ha ett pedagogiskt innehåll i verksamheten, att de har fått vissa administrativa uppgifter, föräldrakontakten samt att de har Lpfö 98 att arbeta efter i sina mål och riktlinjer i den dagliga verksamheten. De intervjuade förskollärarnas svar visar alla de tre olika rollerna som Wallskog skriver om. Servicerollen kan kopplas till föräldrakontakten, vårdarrollen till omsorgen av barnen och lärarrollen till det pedagogiska arbetet som följer läroplanen för förskolan. Vilken av de tre rollerna ska få överväga i arbetet som förskollärare? Det tycker vi är en svår fråga, för vi anser att alla rollerna är lika viktiga då de bildar en helhet! Vårdarrollen är till för att utveckla en relation som innehåller närhet, värme, medkänsla, vård och omsorg för barnet, samt att bedriva de dagliga rutinerna som finns på en förskola så som måltider, vila, samling och planering. Servicerollen innebär att man komplettera hemmet i ett nära och förtroendefullt samarbete. Lärarrollen medför att man bedriver en pedagogisk verksamhet som följer Lpfö 98: s mål och riktlinjer, och främjar och stödjer barnens utveckling.

Vad kan vår undersökning *betyda/ha för konsekvenser* för förskollärares yrkesroll? Vår undersökning visar att förskollärares yrkesroll innebär så många olika arbetsuppgifter. Arbetsuppgifter som troligen många föräldrar till barn på förskolorna och människor i allmänhet inte har vetat om eller insett. Vår undersökning visar med andra ord ett mångfacetterat yrke som kan sammanfattas med de tre olika rollerna som Wallskog anser att förskolläraryrket är sammansatt av, nämligen vårdrollen, lärarrollen och servicerollen! Genom att ha gjort vår undersökning, vilken visar att förskolläraryrket kan härledas till att vara ett yrke som omfattas av teorin om den tysta kunskapen, kan vi se att det är ett svårförklarligt yrke som innefattar mycket. Vi anser att förskollärarna bör bli bättre på att ge ord och förklara för omgivningen vad yrket innebär genom att använda sig av de tre rollerna som olika delar av yrket och visa att förskolan också har en läroplan som man skall följa i sitt arbete. Detta kan höja yrkets status och förståelse för dess innebörd av hur viktigt yrket är. Vi hoppas att vi med vårt arbete har kunnat ge en klarhet av förskolläraryrket och dess innebörd, samt arbetsuppgifter på ett övergripligt sätt. Framförallt har det givit oss, vi som skrivit det, ytterligare erfarenheter och kunskaper om yrket som vi kan använda oss av när vi som nyexaminerade förskollärare kommer ut i den praktiserande verksamheten.

6. Sammanfattning

I vårt examensarbete har vi gjort en undersökning som vi hoppas ska skapa en bild av förskolläraryrkets innebörd. Förskolläraryrket är ett mångfacetterat praktiskt yrke där kunskapen ofta sker i det tysta. Därför är det inte lätt att hitta en entydig och klar definition av förskollärares yrkesroll. Det gäller att ”se vad som sker i det som synes ske” och med det menar Kihlström (1998) att de tankar och avsikter som förskolläraren har när hon agerar tillsammans med barnen, exempelvis meningen med leken kan vara att träna barnens motorik. Vi har valt att undersöka hur olika förskollärarna beskriver sitt yrke; vad anser de sig ha för olika ansvar och arbetsuppgifter, samt att undersöka varför det är svårt för förskollärarna att beskriva sitt yrke. För att söka svar på vår problemprecisering använde vi en kvalitativ metod där vi genomförde intervjuer. Målgruppen för intervjuerna var nio förskollärare på två olika förskolor. Resultatet som vi fick fram av våra intervjuer har vi kopplat till litteraturdelen, teorin om tyst kunskap och om de tre rollerna som förskolläraryrket anses vara sammansatt av, vård-, service- och lärarrollen, och diskuterat det diskussionsdelen i arbetet. Vårt resultat av undersökningen blev sammanfattningsvis att respondenterna anser att de har många olika arbetsuppgifter i sin yrkesroll. Bland annat omsorg av barnen, att ha ett pedagogiskt innehåll i verksamheten, föräldrakontakt, vissa administrativa uppgifter och att de har Lpfö 98 att arbeta efter i sina mål och riktlinjer i den dagliga verksamheten.

Källförteckning

Litteratur

Allmänna råd från socialstyrelsen 1987:3 (1987) *Pedagogiskt program för förskolan*. Stockholm: Modin-Tryck.

Bjurwill, C. (2001) *A, B, C och D. Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Granberg, A. (1998) *Förskoleboken*. Kristianstad: Bonniers.

Gotvassli, K-Å.(2002) *En kompetent förskolepersonal*. Lund: Studentlitteratur.

Hensvold, I (2003) *Fyra år efter examen –Hur förskollärare erfar pedagogiskt arbete och lärarutbildningens spår*. Stockholm: HLS Förlag.

Jensen Kjaer, M. (1995) *Kvalitativa metoder för samhälls- och beteendevetare*. Lund: Studentlitteratur.

Kihlström, S. (1995) *Att vara förskollärare – om yrkets pedagogiska innebörder*. Göteborg: Vasastadens bokbinderi.

Kihlström, S. (1998) *Förskollärare – om yrkets pedagogiska innehåll*. Lund: Studentlitteratur.

Lindahl, M. (2002) *Vårda – vägleda – lära: Effektstudie av ett interventionsprogram för pedagogers lärande i förskolemiljön*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Molander, B. (2003) *Kunskap i handling*. Göteborg: Daidalos AB.

Patel, R. & Davidson, B. (2003) *Forskningsmetodiken grunder – att planera och genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Simmons-Christensen G. (1997) *Förskolepedagogikens historia*. Stockholm: Natur och Kultur.

Utbildningsdepartementet. (1998) *Läroplan för förskolan – Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes förlag.

Vallberg Roth, A-C. (2002) *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur.

Wallskog, C. (1999) *Erövra yrkesrollen – att växa som förskollärare*. Hässelby: Runa.

Tidskrifter

Granstedt, A. (2004) *Tidningen Förskolan, nr 1*.

Sheridan, S. (2004) *Förskoletidningen, nr 1*.

Bilaga

Frågorna som vi ställde till förskollärarna

1. Vilket år gick du ut förskolläraryrket?
2. Har du varit barnskötare innan du läste till förskollärare?
3. Vad fick dig att vilja utbilda dig till förskollärare?
4. Hur länge har du arbetat som förskollärare?
5. Vad innebär det att arbeta som förskollärare, beskriv ditt yrke!
6. Vilket ansvar och vilka arbetsuppgifter anser du att du har som förskollärare?
7. Hur uppfattar du att människor i allmänhet värderar ditt yrke?